

अग्निद्वीप

[१८]

[अग्निद्वीपांतून उग्रदत्ताने आपला शोषक पिता उग्रक्ष याच्याकडे नदतीसाठी रुद्रच्या दाली निरोप पाठविला. उग्रक्ष आपले राक्षस सैन्य घेऊन समुद्र मार्गे अग्निद्वीपाकडे निघाला. समुद्रांत एक दिवस व रात्र प्रवास केल्यावर त्यांना आकाशांत दूर कांहीतरी दग्याच्या दुकळ्यासारखे दिसले. पुढे वाचा.]

तो मयंकर पक्षीच होता. त्याला पाहतांच सर्व राक्षस घाबरून गेले. उग्रक्ष गरजला—“असे भितां काय ! तेलांत बुडवून मशाली पेटवा !” राक्षसांनी मशाली पेटविल्या. मशाली पाहून मयंकर पक्षी पुन्हां आकाशांत वर उडू लागले व त्याच्यावरच्या स्वारांनीं भाले फेंकायला सुरुवात केली. पण हे युद्ध दहापांच मिनिटांहून जास्त चालू राहिले नाही.

एकदां मयंकर पक्ष्यांवरचे स्वार नावांत जणुं कांहीं उतरण्यासाठीं म्हणून झटकन खाली आले व पुन्हां आकाशांत उडून गेले. त्यांत त्यांचा काय हेतू होता कळला नाही. वर जातांना ते हंसले मात्र.

दुसऱ्या दिवशीं किंवा रात्री व्याघ्रचर्म-वाल्यांनीं पुन्हां हल्ला केला नाही. तिसऱ्या दिवशीं सूर्योदयाच्या सुमाराला नावा अग्निद्वीपाला जाऊन लागल्या.

Fullscreen

127

20 / 80

खाडी होती. परंतु आस्वली व उमाझाळा वाढले तरी ती खाडी निर्बल नव्हती. खाडीच्या मुरलाबळ एका किनाऱ्यावर आस्वली व व्याघ्रचर्म्याने यांचे युद्ध सुरू होते. काही मयंकर फौजी आस्वली लोकांवर खाडीच्या आंतल्या टोंकानवळ झाडारीत होते.

परंतु राक्षसांच्या भावा आलेल्या पाहाल्या-बरोबर व्याघ्रचर्म्यांनी आस्वली लोकांशी युद्ध करायचे सोडून पळ काढला. त्या भयंकर पक्ष्यावरून जे स्वार परतले होते त्यांनी अशाक सूचना दिली होती. म्हणून राक्षसांचे सैन्य पोषण्यापूर्वी जे आस्वली त्यांच्या स्वागतासाठी आले होते त्यांचा फसा उडवून टाकायला त्यांचा पैत होता.

ते पळू लागल्यावर आस्वली लोकांनी त्यांच्यापैकी कितीकोना ठार केले. सर्वांत पुढे येत असलेल्या आस्वलीला पाहून उमाझा

चकितच झाला. जोरून त्याने हाक मारली—
“उमदत ! अरे कायरे तुझा हा वेळ !”

त्याला तो पेनाने मेटला.

एखादाशी युद्ध करण्यास राक्षसांचे आलेले सैन्य पाहून आस्वली लोकांचा उत्साह द्विगुणित वाढला. उमदताने थोडक्यांत

आपल्या शत्रूच्या शक्तीचे वर्णन करून आस्वली सरदार कथ याचा परिचय पाळून दिले—
“हाच यांचा सरदार आहे. याने व याच्या अनुयायांनीच कामचें व्याघ्रचर्म-वाल्यांच्या हातून पक्षण केले.”

कथाने उमाझाळा समकार केला व म्हणाला—
“उमाझ ! तुझा मुलगा खर व कावयार दिसतो. तूं आपल्या सैन्याबरोबर आमच्या मदतीला येऊन तिल्लोत उदासालें होविं धाऊविणाऱ्यांना बाहेर उजेडांत यायला सोकळें केलेस ! एकपादाचारला कर आज-पर्यंत शाका नाही व पुढे देखील होणार नाही. त्याला व त्याचे मित्र नागवर्मा व करवीर यांना आपण वाटेला कावूं शकळें तर का झीपात व तुझ्या राज्यांत राहणारे लोक सुखी होतील.”

“मग उशीर का ? चला, त्यांच्या किड्याला वेदा देऊ या !” उमाझ म्हणाला.

“पण ते तितके सोपे नाही. थोडा विचार करूनच पाऊल पुढे टाकलें पाहिजे. एकपादाच्या किड्यांत अजून सुवर्णन सरदाराची मुलगी चंदसेना आहे. तिच्या केसाला देखील धळा कावूं नये अशा तऱ्हेने किड्या मर कावयाचा आहे. एवढेंच नव्हे, आहे का ?” उमाझाने विचारलें

किड्यांत तुमचाच एक मनुष्य आहे. तुझ्या तुलाचा मित्र आहोत. तो नेहमी एकपादाच्या बरोबरच असतो व त्याला तुझ्या राज्यांत काय कोठे आहे हे सांगत असतो. तो फितुर झाला आहे. हे तुला कदाचित माहित नसेल.” कथ म्हणाला.

आरुद शत्रूला क्षमीक शास्त्राचे ऐकून उमाझाला राग आला. “कोठे आहे खर !” उमाझा गरजला. का वावरत पुढे येऊन उभा राहिला.

“काय रे ! आरुद शत्रूला फितुर झाला किड्या मर कावयाचा आहे. एवढेंच नव्हे, आहे का ?” उमाझाने विचारलें

“नावा आणली काही अंतर पश्चिमेकडे बेटला बल. दोन ज्वालामुखी भवतामधून एक दरी आहे. त्या दरीच्या खाडीतून नावा आत घेतल्या तर आपण अग्निहीषाच्या मध्यभागी पोहचूं.” त्या आस्वली सैनिकांनी समितले.

जो वाट दाखवायलाच आला होता. म्हणून त्याच्या सांगण्याप्रमाणे उमाझाने पश्चिमेकडे नावा घेऊन बलायला आला केला. नावा किताच्याच्या वाजूवाजूनेच चालत होता. काही वेळाने एक खाडी दोन पर्वतांच्या मधून वात असलेली दिसली. तीच ती

पडतो." कंध म्हणाला. कंधच्या म्हणण्याचा उमासाला कसोच धर्ष बघ घाला नाही. पण ते कळल्यावर मात्र तो चकित होऊन कंधाकडे पाहू लागला. म्हणाला—"मित्रा! असल्या मंत्रपटाची गोष्ट ही पूर्वी कधी ऐकली नाही. मग या एकपादाचा समाचार कसा काय घ्यायचा! हा एक प्रश्नच आहे!"

"आहे एक उपाय! आत्म्यापैकी कित्येकांना जिवावर उदार होऊन बसत बसत त्याचा उपयोग होतो. दोंगरी किड्यांत शिरवाय सहजी मिळते, त्यांच्याकडे येऊन पक्षी आहेत तसे आत्म्याकडे देखील आहेत. म्हणून त्यांच्या शब्दावर अवलंबून राहून आत्म्याला जखमून घरणे त्यांना शक्य नाही. तुझा प्रत्येक अनुवाची मात उत्तरल्यावर दहा बीस जणांना पुरे आहेत. पण धोका काय तो एकपादला एकदृष्ट्यात आहे. तो आपल्या अंगावर लहान जखम कळत आत्म्याला तसे उभा राहिला तर आपल्याला जिवंत परत फिरणे शक्य नाही." कंध म्हणाला.

"त्याच्या अंगात पार शक्ती आहे तर!" उमासाने विचारले. "छे! सरलुकडा व कंदडा आहे तो. अंगात बसत दुखीच नाही. पण संभवत आहे ना!" कंध म्हणाला.

"ठीक आहे. माग काय उपाय तो! मागे जखमची गरजच नाहीच. किड्यांत दाखल झाल्यावर तो कोठे आहे हे शोधून काढण्यासाठी एक जण पुढे पुढे व्हाईल. आम्ही त्याच्या पाठीमागून जमिनीकडे पात बांधून चालू. त्याला पाहण्याबरोबर पुढील आत्म्याला सावध करील. तो स्वतः गीतर मेळा तरी मिथ्याच कारण नाही. आम्ही होठे बंद करूनच एकपादाला चारी बाजूंनी वेढून त्याचा मळ दाबून त्याला ठार करू." उमास म्हणाला.

"पण गीतर होठे उघडल्यावर त्याचे रक्त दिसेलच की! तो मेळा तरी त्याचे रक्त पाहण्यावर आरण नसे." कंध म्हणाला.

"हो तर विचार करायला पाहजे होके काळत नाही, त्याला ठार केल्यावर काय करावचे ते पाहजे." ते किड्याची वाट दाखव!" म्हणत उमास पुढे निघाला.

एक आत्म्या पुढे वाट बघतचाला चालू लागला. सर्व त्या दरीतून थोडे गीतर चालत गेल्यावर लक्षातच व चिंचोळी वाट लागली. म्हणून एकेक करून ओळीने चालत ते दोघरांच्या शिखराजवळ पोचले. शिखरावरच किड्या होता. आकाशात भंवर पक्षी नव्हते

की त्याप्रचर्मेवाले पण नव्हते. स्नायानघन शेर शोभी सर्वत्र होती.

"एकपादाने शरीराने एकदम ठार करणारा साठी सास काहीतरी उपाय केलेला दिसतो आहे. अंगाला स्वतःच रक्त फासून तो एकदम किड्याच्या भिंतीवर येऊन उभा राहील व आपण त्याला पाहण्याबरोबर आत्म्या जागी झडतार होऊ." कंध म्हणाला.

"कोणी किड्याच्या भिंतीकडे पाहू नका! फक्त पुढे जाणारानेच व्हावे." उमासाने सर्वोस सावध केली.

आता ते किल्लाजवळ पोचले होते. नरुन रथांना कुजबुज ऐकू लागली. कोणी वर होके करून पाहिले नाही. किल्लापासून त्यांना एकपादाचा फर्करा आवाज ऐकू आला— "सुदर्शनाच्या पोरीला ही पहा कोंकणी, माछीं इरीत!"

ते दरेकून जमाकासकट सर्व धावरले. इरी कोणी होके वर करून पाहिले नाही. इतक्यांत यागल्ली एक आवाज ऐकू आला— "विश्वास घात!" स्वाच्या पाठोपाठ आरुद्राचा आवाज ऐकू आला— "अमदत! चंद्रसेना हाही दोगळद मोहीत आहे. नडून वर वर."

एकपादाचा चामळ्याच्या पिशवीत कोतुल पिशवीचे तोंड बंद केले आहे. मिण्याचे कारण नाही. ती पहा नागवर्गा चंद्रसेनेवर तळवार घेऊन धावला!" इतक्याचीचा लज्जा-सणाट ऐकू येऊ लागला.

उमदत व उमाक्ष जाणि त्याचे अनुवाची दोरखेड धरून किल्लाचीत चढून गेले. चंद्रसेना ओरडली— "आरुद्र करवीरको झुजत आहे!" उमाक्ष ते हस्य पाहून चकित आला. त्याची भावी सून इतकी शूरवीर असेल याची त्याला कल्पना नव्हती. नागवर्गावर रोखून तो आपली गदा कैवणार, इतक्यांत चंद्रसेनेची तळवार नागवर्गाला लागली व ती गच्छीवरून खालच्या फर्मावर जाऊन जादळला. उमाक्षाने जाऊन चंद्रसेनेची पाठ थोपटली. म्हणाला— "तुझ्या होणाच्या रासून पाळखीतून उडी नाकून असेंच पोथीने व्यावर्चकाच्याच्या हातून स्वतःचे रक्षण केले होतेस. तुं सरोसरच क्षत्रियकन्या आहेस."

राक्षसांचा पाहून करवीरने पाय काढला. एव जाहदने इतक्याचीची खोंच आरुद्रन त्याला जमिनीवर लोळविले. हे सर्व एका क्षणाभ्यांत झाले. एतनाद ज्या चामळ्याच्या पिशवीत किल्लाभारली इतक्यात खरीत होता.

ती पिशवी उचळत केव म्हणाला: "एक-पादा! लंगड्या! उकडत आहे घाटते आंत! चल तुझी बाहुती देऊन त्या ज्वाळामुखीची मूक शीत करतो, म्हणजे जगाचे कर्याण होईल." म्हणत तो ज्वाळामुखीकडे कंथका उचळून येऊन धावला.

सर्व आरुद्रपक्षे चकित होऊन पहात होते. तो म्हणाला: "उभाळ! मी तुझ्या-विरुद्ध शास्त्रा फितूर झाल्याचे सोंग केले म्हणून त्याचा माझ्यावर विधास बसला. चंद्रसेनेला दरीत फेकण्याची गोष्ट सांगतांना तो असावध आहे हे पाहून मी त्याच्यावर पिशवी टाकली. म्हणून तो थोरडका- "विधासघात!" ते ऐकून नागवर्मा चंद्रसेनेवर धांवला व कमवीर माझ्यावर! चंद्रसेनेने प्रसंगावधान राखून घोरसंड सोडले म्हणून तुम्ही सर्व वेळेवर येऊन पोचलात." सर्वांनी

आरुद्र व चंद्रसेनेच्या नातुर्गांची व क्षात्रांची प्रशंसा केली.

उभाळ, उग्रवत्स व चंद्रसेना आपल्या सर्व स्त्राभी अनुयायांवरोबर स्वदेशी परत आले. चित्रसेन व सुदर्शन सरदार सर्वांना आनंद झाला. उभाळाने आपल्या महालांत रोशनगडे केली. कंथका अग्निदीपचे राज्य मिळाले.

सुग्रहतनूत व उग्रवत्स व चंद्रसेना यांचा याटाने विवाह समारंभ संपला. चंद्रसेनेचे सर्व नातेवाईक उग्रवत्साचा बाप चित्रसेन व आई सर्वे वज्राळा हजर होती.

कंथ वहुमुख्य उपहार घेऊन लमाळ हजर झाला होता.

द्वयदत्ताला चित्रसेनाचे, त्याचा सासरा तुरंगन यांचे व त्याचा गोपकर्तुता उभाळ यांचे रावांतले राज्य मिळाले. त्याच्या राज्यांत सुख व शांति नांदू लागली. (संपूर्ण)

रूपनाथ

विक्रमार्काने आपला हट्ट सोडला नाही. तो झाडाजवळ गेला. झाडावरचे प्रेत काढले व स्वांघावर येऊन नेहमीप्रमाणे स्मशानाकडे निघाला. तेव्हा प्रेतांत बसलेला वेताळ म्हणाला: "राजा! तू काणव्या तरी खीच्या फंदीत पडून तर हे संकट स्वतःवर ओढवून घेतले नाहीस? कारण मनुष्य किती हि हुशार व बुद्धिमान असला तरी खीच्या नादी लागून त्याला ताना हाक अपेष्टा म्हणून कराव्या लागतात. तुला फंदाळा येऊ नये म्हणून रूपनामाची गोष्ट सांगतो. ऐक!" तो गोष्ट सांगू लागला.

कपिल नांवाच्या देशात एक राजा राज्य करीत असे. त्याला महिका नांवाची एक अत्यंत छपवती कन्या होती. तिचे लग्न करून देण्यासाठी राजाने अवळपासच्या राजेरजबाळ्यांकडे वृत्त पाठवले. कित्येक

वेताळाच्या गोष्टी

आपला दूत कपिल देशाच्या राजाकडे पाठविला.

वीरसिंहाचा दूत आला तेव्हा राजा दरबारातच बसला होता. त्याने दरबार वरलास्त केला आणि एकांताने वीरसिंह महाराजांचा काय निरोप आहे म्हणून वृत्ताला विचारले.

निरोप ऐकून राजाच्या आनंद तर झालाच, त्याबरोबर तो काळजीत पण पडला. कारण वीरसिंह एक जत्याचारी शासक होता. त्याच्याशी वैर करून शांतपणे राज्य करणे अशक्य आहे याची जाणीव त्याला होती. आजपर्यंत अशा बलाढ्य राजांशी त्याने सख्य ठेवले होते. इतक्या मोठ्या घरांत आपली मुलगी पडली तर आपल्या राज्यावर वाकडी नजर फिरवण्याची कोणी छाती करणार नाही. परंतु जर या मुलीने स्वीकार दिला तर काय करावचे? म्हणून तो काळजीत पण पडला होता.

राजाने शीत मीन आपल्या मुलीला बोलावले आणि म्हणाला—“बाळ! किती आनंदाची गोष्ट आहे, पहा! एवढ्या देशाच्या वीरसिंह महाराजांनी तुला मागणी घातली आहे. सगळ्या म्हणतेस?”

वीरसिंहाने घातलेल्या मागणीला नकार देण्याची छाती बडील करणार नाहीत हे बघिलेला नाहीत होते. म्हणून ती म्हणाली—
“जो तुमचा बाई होऊ शकतो तो माझा पति होऊ शकणार नाही का?” त्याचा अर्थ राजाशी जीट कळला की नाही कोण जाणे. त्याला वाटले की आपल्या मुलीने आपला मान राखला. त्याने वीरसिंह महाराजांच्या वृत्ताला सांगितले की, महाराजांनी आमच्या मुलीसाठी मागणी घालावी यांत महाराजांचा बोरपणा दिसून येतो. आमच्या घराण्याचे हे परम आश्रय आम्ही मानतो. आज पासून बरोबर चवदाव्या दिवशी चांगला मुद्दत आहे. करिवा महाराजांनी सात्वतुडा फरावा.

सात्वतुडा फरावात पद्मसिंह महाराजांनी स्वतः जाण्याची मरज नव्हती. पण आपल्या लहरीत ते स्वतःच आपल्या कन्याजम्पासह आले. त्यांचे अंगरक्षक एकाहून एक पराक्रमी होते. त्यांचे रूपमात्र नावाचा एक तत्त्व सरदार होता. तो नावाप्रमाणे खरोखरच भद्रनाचा पुमत्वाच होता.

कपिल देशाच्या राजाने वीरसिंह महाराजांच्या सत्कारार्थे एक मोठी मेजवानी

दिली. मेजवानीला वीरसिंह महाराजांबरोबर त्यांचे अंगरक्षक हजर होते. अर्थातच ते त्यांच्याच पैंगतीला बसले होते.

मलिका अंतःपुरांतून वीरसिंह महाराजांना व त्यांच्याबरोबरच्या अंगरक्षकांना पहात होती. तिची दृष्टी बराच वेळ रूपानाथावर खिळून राहिली. तिने आपल्या एका सखीला विचारले—“ही कसली येजवानी आहे? हा राजा कोण आणि त्याच्याबरोबर आलेले हे सर्व लोक कोण?”

ती सखी गालांतल्या गालांत हसत म्हणाली—“वा वा वा! तुलाच साहीत साही

Fullscreen

127

30 / 80

तर मला तरी काय करणार? तुंच जाऊन रवा वीरसिंह महाराजांना कां नाही विचारीत की ते कोणाचा साखरपुडा करायला आले आहेत?"

"साखरपुडा! अस्स! कळलें! पण काय ग, हा येरळा का माझ्याशीं लंछ करणार? हा तर बाबांच्याहून नार आठ वर्षांनीं मोठ्याच असेल! झानें मुलाचें किंवा नातवाचें लछ करायचा विचार केला असता तर शोभलें तरी असतें. पण स्वतःच बाबूल्यावर उभा स्वाग्रहा झाला काज तरी कळी नाही वाटत!"

तिने शत्री वीरसिंह महाराज व त्यांच्या बरोबर आलेल्या सवें लोखंडे कोडांतरी मादक पेय पाठविलें. रक्त रूपनाथाकडे पाठविलें नाही. ते पिऊन सर्व नशेच्या गुंमीत असतां तिने आपल्या एका चतुर दासीला रूपनाथ याच्याकडे पाठविलें. ती येऊन रूपनाथाला म्हणाली—“आपल्याला राजकुमारीनें घालविलें आहे.”

रूपनाथास आश्चर्यच वाटलें. तो दासीबरोबर राजकुमारीच्या महालांत गेला. “काय आला आहे, राजकुमारी!” त्यानें विचारलें.

उघा वरवा माझ्यावर एक मोठ संकट येणार आहे. दुसऱ्या राजाचे माझ्याशीं लंछ होणार आहे. हें माझ्या इच्छेविरुद्ध होत आहे. या संकटांतून तुंच माझे रक्षण केलें पाहिजेत. तूं माझे रक्षण केलेंस तर मी तुझ्या गळ्यांत स्वच्छेनें माल घालीन.” राजकुमारी म्हणाली.

“मी महासजाचें मीठ खावें आहे. तुला मदत करणें शक्य नाही मला!” रूपनाथ म्हणाला.

“संकटांत सांपडलेल्या स्त्रीचें रक्षण करणें हें प्रत्येक पुरुषाचें कर्तव्य आहे असें

माही का पुला वाटत! तूं राजद्रोह कर असें नाही मी म्हणत. मला मदत कर एवढेंच मागतें आहे.” मलिका म्हणाली.

“मग मी काय करूं म्हणतेस?” त्यानें विचारलें.

“आज रात्री आपण दोघे पळून जाऊ.” ती म्हणाली.

“तसें करणें म्हणजे महाराजांच्या मर्जी-विरुद्ध करणें होईल. पण यांत जुलूम तरी फायदा काय? वीरसिंह महाराजांना व त्यांच्या बलाढ्य सैन्याला मी ओळखतों. आपण कोठे जरी गेलों तरी ते आपला

या तर!" रूपनाथ म्हणाला, गडिकेच्या मनासारखे झाले. ती निघाली.

रूपनाथ म्हणाला होता त्यात थोडी देखील अतिशयोक्ति नव्हती. दुसऱ्या दिवशी रूपनाथ व मलिका दोघे पळून गेल्याची गोष्ट ऐकून वीरसिंहाला संस्कार राग आला व त्याने रूपनाथाला जिवंत किंवा मृत धरून हुजूर करण्यास आपल्या लैंग्यास हुजूर सोदला. तो स्वतः देखील त्याच्या सोप्या निघाला. रूपनाथ व मलिका यांना पृथीच त्याची कल्पना होत नाही. म्हणून ती रात्रीच्याच कोठेही लपून राहून तासापेक्षा जास्त राहली नाहीत. रात्रीच्याच अकल्पित स्थानांचे विश्राम करीत. शिकारी पांढीस लागला असता अशी एकाद्या जनावराची मत्तः स्थिति होते तशी त्यांची झाली होती. गनोमान्द हिंडत ते एका राक्षसाच्या रानात येऊन पोचले. त्या राक्षसाला एक बर होता. त्याच्या श्वेतच्या गद्रेझिवाय त्याचा वध दुसऱ्या कोणत्याही श्वेताने होणे शक्य नव्हते. ती राक्षसाच्या लपलेला तो देखील वाचणे शक्य नव्हते. म्हणून त्या वनात कोणी प्रवेश करीत नसे. वीरसिंह देखील त्या बाजूला शिकारीला येत असे, पण त्याने त्या राक्षसाच्या रानात कधी प्रवेश केला नाही.

पिच्छा पुरवतील व कैदेत छळ करून ठार करतील. त्यांची राणी फदाचित्त तुं होणार नाहीस, पण माझी बायको सुद्धा होणे अशक्य आहे." रूपनाथाने साष्ट सांगून टाकले.

"मला मला करावला तुं तयार नाहीस हें कळले मला. अंगात इतकी शक्ति असूनही तुं कापुरुष जाहलस." मलिका म्हणाली.

"मी हें सर्व तुला एवढ्यासाठी सांगितलं की तुला ते श्रमच कळवेल. माझी ना नाही. तुं तयार असतील तर मी तयार आहे. मला, विवाह उद्धार होऊन निरुं

वांदोवा

म्हणून रूपनाथाने ते रान सुरक्षित आहे असे संजून त्यात अवेज केले. राक्षसाला माणसाचा वास आला. त्याने त्यांना हुडकून काढले. रूपनाथाने आश्रय देण्यास विनंती केली. राक्षसाने ते धरून केले. पण एका अटीवर. त्या रानात एक मंत्रवलेले जंगल आहे साद होते. त्या झाडाच्या कधी हात लावता कामा नये किंवा त्याची फळे पण होडता कामा नये. त्या झाडाच्या जंगलात हें विशेष होते की ती फळे लागण्याला भूक नहान लागत नसे.

"मला त्या जंगलाची गरजच नाही. मी त्या झाडाच्या शिबणार देखील नाही." रूपनाथाने बचन दिले व राक्षसाच्या परवानगीने एक पर्णकुटी बांधून तीत दोघे राहून लागली. त्यांच्या सर्व गरजा रानात लागत असत. कापूसपाटी, फळे, फेदमुळे व इतर पदार्थ त्यांना मिळत. म्हणून त्यांना आपल्या रानाच्या बाहेर कधी जाणे लागले नाही. राक्षस देखील त्यांच्याकडे कधी येत जात नसे. जंगलाच्या झाडाजवळच तो आपल्या परांत रहात असे.

वीरसिंह आपले शैम घेऊन राक्षसाच्या रानापर्यंत येऊन पोचला. त्यात शिरण्याची

त्याची हिंमत होईना. त्याने तं व राहुत्या उम्या करून तेथेच तळ दिला. आपल्या जंगराक्षक सैनिकांना बोलावून तो म्हणाला— "कोणीहि या रानात पाप देखील टाकण्याची गरज नाही. परंतु जर कोणी साहस करून रानात जावला तयार झाला व रूपनाथाचे डाक किंवा जंगल घेऊन आला तर मी त्याला एक मोठी जहागीर देईन."

ते ऐकून दोघे सैनिक उभे राहिले. त्यांनी विचार केला, जंगलाच्या झाडाच्या हात कावला नाही तर राक्षसाला राग येणार नाही. म्हणून आपण त्या बाजूला पितकायचे देखील नाही.

वांदोवा

रूपनाथ आत गेला आहे मानरुन आपल्याला देखील प्रवेश मिळेल. एकदा प्रवेश मिळाला की रूपनाथाचा शिष्यत्व करून आपण तेवढे कठीण नाही.

परंतु त्यांना यश जाले नाही. रूपनाथाने दोघांना गड गुढात व इंद्र गुढात परामर्श करून त्यांचा कैद केले. त्या दोघांनी रूपनाथाजवळ क्षमा मागितली व म्हणाले वर, महाराजांनी तुझे दोकें किंवा जांभळाची फळे वा पैकी एक आणून देणाराला मोठी जहागीर देण्याचे वचन दिले आहे. त्या लोभाने आम्ही जालो.

मलिकेने ते ऐकले आणि रूपनाथाला विचारले—“जांभळासाठी जहागीर! म्हणजे त्या जांभळात कांही तरी विशेष असले पाहिजे!”

रूपनाथाने त्या जांभळाच्या दाडाचा मट्टिया, त्याने लोकांकडून जसा ऐकला होता तसा, मलिकेला सांगितला.

तो ऐकून मलिका म्हणाली—“तर मग मला ती जांभळ स्वादून पाहिलेच पाहिजे! आणून दे!”

“अग हो! पण राक्षसाला मी वचन दिले आहे की, मी त्या जाडाला

हत देखील लावणार नाही!” रूपनाथ म्हणाला.

“ते कोही नाही! मला ती फळे चासायची आहेत.” मलिकेने इष्ट धरला. रूपनाथ अगदी नाइलाज होऊन राक्षसाकडे गेला.

“कथ रे! आवां कशाला आला आहेत!” राक्षसाने विचारले.

“माझी बायको चार जांभळें तोडून घेऊन था म्हणत हट्ट धरून बसली आहे. पण मी वचन दिल्याप्रमाणे जाडाला हत लावणार नाही. तूच चार जांभळें तोडून दे!” रूपनाथ म्हणाला. परंतु जाला.

ते ऐकून राक्षसाला राग आला—“दुष्टा! पहिल्याने टोकावळ जागा मागितलीस, आता तुझी नजर जांभळावर देखील बाजं लागली वाटते!” त्याने रागाच्या भरात बायली गदा रूपनाथावर फेकली.

पण रूपनाथाने तो वार झुकवला. गदा जमिनीत जाऊन रतून बसली. रूपनाथाने जोराने लाथ मारून ती गदा हळूभूत बाहेर काढली व राक्षसाला मारली. राक्षस तत्काळ जमिनीवर पडून ठार झाला. रूपनाथाने जांभळाची फळे तोडून घेतली व घरी चार जांभळें तोडून दे!” रूपनाथ म्हणाला. परंतु जाला.

मलिकेला फळे पाहून आनंद झाला. म्हणाली—“महा माहीव होतें राजस सेईल म्हणून!” रूपनाथानें राजसाचा वध केल्याची गोष्ट तिला सांगितली नाही.

त्या दोघां सैनिकांनीं तें सर्व ऐकलें व म्हणाले—“आम्हांला जांभळें दे! आम्ही निवृत्त जेष्ठ; आम्हांला तर जहागीर हवी आहे. घुसा वध करून काय मिळणार आहे!”

रूपनाथानें त्यांना घोडीची जांभळें दिली व सोडून दिलें.

फळें खाऊन वीरसिंहाला आनंद झाला व त्याचा महिमण कळला. जांभळें मिळाली

त्यावरून त्यानें अनुमान लावलें कीं, राजस मेरुनाशिवाय जांभळें मिळतें शक्य नाही. म्हणून त्यानें राजसाच्या वनांत कुच पडण्यासाठीं सैन्याला आज्ञा केली. म्हणाला—“आज आपल्याला मिण्याचें कारण नाही. रूपनाथाला एकडणें अवघड नाही. चला!”

रूपनाथाला वीरसिंह येत असल्याचा सुवाचा लागतांच तो मलिकेला पेऊन जांभळ्याच्या झाडावर दाट पानांच्या आव एक जागीं चढून बसला.

राजाच्या सैनिकांनीं सारें रान पाळतें वातलें, पण रूपनाथाचा ओथ लागला नाही. शेवटीं ते त्या जांभळ्याच्या झाडाजवळ येऊन पोचले. राजानें तेथेंच पडाव करायचे ठरविलें व तेंव् उमे करायला सांगितलें. तो स्वतः जांभळ्याच्या झाडाखाली आपल्या एका अंगरक्षकाबरोबर बुद्धिपळें खेळावला बसला.

झाडावर बसून रूपनाथ खेळ पहात होता. त्यानें झाडावरून पुन रंगत खेळ आल्यावर एक जांभूळ एका मोठ्यावर टाकलें. त्यामुळे राजा हारला.

अशा तऱ्हेनें तीनदां राजा हारला. दरवेळ वेळीं रूपनाथानेंच जांभूळ टाकले होतें.

आंबोबा

एक रूपनाथानेंच राजाला बुद्धिपळांत कित्येक वेळां हरवले होतें. जांभळें तीनदां पडल्यावर राजाला संशय आला, कदाचित् रूपनाथच वर बसून जांभूळ टाकीत असेल. त्यानें एका तरुणाला झाडावर चढून रूपनाथाला खालीं ढकलयाला सांगितलें.

तो तरुण झाडावर चढला. रूपनाथानें त्याला वर चढू दिलें. तो अवल आल्याबरोबर जोरानें हाथ मारून त्यानें त्याला खालीं सोडलें. परंतु जांभळ्याच्या झाडाचा महिमा जता होत नाही, खालीं पडलेला मनुष्य रूपनाथा-सारखा दिवूं लागला. राजानें लगेच त्याला

ठार केलें. पण मरून खालीं पडल्यावर राजाला कळलें कीं, तो रूपनाथ नसून पडल्यावर राजाला संशय आला, कदाचित् रूपनाथाला खालीं पाडायला ज्याला सांगितलें होतें तो सैनिक होता. त्यानें काणखी एका तरुणाला झाडावर चढून जायला सांगितलें. त्याला देखील रूपनाथानें लाभ मारून खालीं पाडलें. तो देखील रूपनाथासारखाच गजाली वाटला. राजानें त्याला देखील ठार केलें. पण तो रूपनाथ नसून आपल्याच पैकीं एक बाण आहे हें कळल्यावर कोणीहि झाडावर चढायला तयार होईना. सर्व म्हणाले—“आतां ही मनुष्यांची जिवार बंद करवी. आम्ही

आनर्पयत तुमच्या लहरीसात पुणवळ कष्ट सहन केले. पण यापुढे मात्र आपल्या आज्ञेचे पाळन करायला आव्हानी तयार नाही. राजकुमारीने कपनाथावर प्रेम केले तर त्यात काही गैर आम्हांला वाटत नाही. त्याच्याशी वैर सोडून आपण त्याच्याशी सत्य करून घ्यावे असा आमचा सल्ला आहे. आपण चार जांमळांसाठी जहांगीर पायला तयार झालात. तीं जांमळे तरी कपनाथालेच दिली होती त्यानेच राक्षसांना ठार केले."

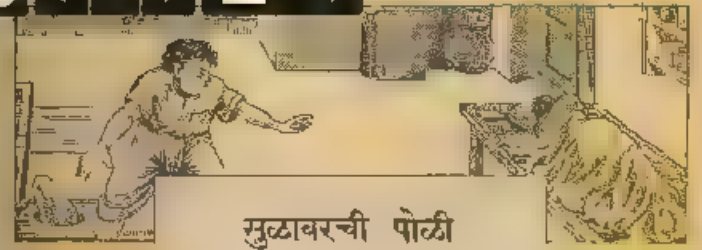
सर्व अंगरक्षक व त्याचे विश्वस्त सरदारच विरुद्ध बोवळे आंगरखावर रूपनाथांना समा करावला राजा तयार झाला. राजाने त्याला साडी उतरायला सांगून मलिकेसो त्याचे लग्न करून दिले व त्याला एक जहांगीर देऊन त्याचा सन्मान केला.

वेतमळाने येथवर मोठे सांगून विचारले - "राजा ! कपनाथ राजभक्त होता, सुद्धिमान

होता व गुरू पण होता' एका रक्षीया नाथांना लघून त्याने स्वतःचा जीव शोक्याम काढायला' मिच्याशी लग्न करायची पण त्याला इच्छा नव्हती. मग मिच्यावरच पळून जाण्याची तरी काय गरज होती' ह्या प्रश्नाची उत्तरे माहीत असून तुं विहीन बाहीम तर परिणाम तुला माहीतच आहे तुझ्या शोक्याचा शोभ छकडे होऊन तुझ्याच पायावर पालवलील."

विक्रम की म्हणला " पाण्यात बुड्या चाला बांचविणाऱ्याचे कपडे भिजणारच. असहाय मलिकेला मदत घायला ना कळू झाल्यावर तिच्यावर येणाऱ्या सैफटांचा वाटा पण त्याच्या एवढी' सारमाझिनाम कपडा राहील' म्हणून रूपनाथाला सर्व पक्ष मग्न करावे लागले."

राजाचे मीन अशा प्रकारे भग होताच वेताळ वेत लुगोस म हीस झाली व आड वर जाऊन फांदीला शोक्याकडे लागला काळ्याम.

मुळावरची पोळी

मीरा चांगच्या झोळीत सामील झाला. मीथून्या पराक्रमानी कल्पना बांधून नव्हती. पण त्यांचा हें कळावला वेळ लागला नाही की, त्याच्या अंगांत राक्षसी पराक्रम अगला तरी अकल्पेच्या नांवाने तो शुन्यच आहे.

एफद्रा नोम मीमूला बरोबर घेऊन एक भोसतल्या बरी चोरीला गेले. त्यांनी भिनीला मांक पाडले व जात शिरले. त्यांनी मीमूला पण कात बोळविले व नवे वस्त्र दाखवून त्याला म्हणाले ' ज्या वस्त्रा वजनी असतील त्या तुं उचलून आम्हांला बाहेर दे. आम्ह शहरातून येत आहो.'"

मीमूले मुठी हलवून नवे समवस्त्रा-भारने दाखविले तो प्रत्येक वस्तू उचलून पाहून त्याला, सर्वोत बड काय आहे. नेवट्यात त्याला अखळीचा दण्ड व बरबटा

दिसला. त्याला वाटले, चोर हाखबायला विसरले असतील. म्हणून त्याने अखळ उचलून न्यायचे ठरविले. त्याने ते जागचे हलवले पण उचलता येईना. कोणी हात कावून खांब्यावर दिले तर नेणे सोपे जाईल असा विचार करून सैपाकवरांत सैपाकी झांपलेला होता त्याला जागे केले व म्हणाला " जरा हुकडे ये ! येऊन हे उखळ खोचवावर ठेवायला हात दे."

सैपाकवाने उठून विचारले-" कोण रे तू मला जागा करून उडवायला उखळ उचलून तुझ्या शोक्यावर उचलून ठेवू दोम मी ?"

" मग त्यांत काय झाले ! मला एकदांने ते उचलत नाही म्हणून बरा हाव लावायला सांगितले चोगनी हें मला घेऊन बायला सांगितले नव्हते. मीच घेऊन वाट आहे. त्यांनी दाखविलेल्या वस्तू हळक्या आहेत

त्या उचलून बाहेरून नु माही आलास तरी
चालेल, मीमू म्हणाला

मैपाकी तोंडानं ओरडाय चार
चार " घरातून जाऊन आले. त्यांनी
भायला धरल, जरागाशा झालेली पाहून
सर्व चोर पळून गेले

त्या घरच्या लोकांनी मीमूचा बुद्धीचा
पराक्रम व हिंसा व शक्ति होऊन त्याला साहून
दले. तो आरुण्या चोर समजवून देऊन
शाब्दार्थ निघून गेला

रोळी राहण्याच्या जवळी परवल्यावर
चोरांच्या सरदारान मीमूचा कान पिळवडून

त्याचे भाषण सार केले व म्हणाला
" जेव्हा तुझ्यामुळे काळ सर्वांचा घात
होणार होत मीमून क्षमा मागितली
अणि अशा चूक पुन्हा करणार नाही
म्हणून बचत दिले

तुमच्या निवर्तना चार एका जमिनदाराच्या
घरा चारी करायला गेले. मीमूला पण
स्थाना बरोबर नेले.

या स्वयंसेविका मीमू पाहून मीमूला
आन पाठवून म्हाणाल ' जवळीजवळी जाऊ
नकोय, ही वाळू पेटून जा वर जाऊन ही
वाळू टाकून जा वाळू पडल्यावर जय

बसुचा ' घम घम मसा शिवाच हाईल
नी स्वयंसेविका ये

मीमू वाळूचं पिशवी घेऊन आन झिंझला
प्रकार झिंझला जाऊ घोगत पडले होत, त्याने
विचार केला, चांगले साहित्यवाचणारे मीमू
फर्कत गेला तर ती मीमू लोकांच्या तोंडात व
अंगावर पडेल, तें बराबर होणार ताहीं म्हणून
तें ओरडून म्हणाला ' मीमू वाळू फसवणार आहे
भावध हा, तोंडे बंद करा नाहीतर त हात
वाळू पडेल! तोंडावर पाचरुण घऊन आशा "

त्याचा जावाज ऐकून सर्व उठून बसले,
जागाजाग झालेली पाहून चोर पळून गेले.

या स्वयंसेविका चोरांना मीमूला म्हू. ह या
वेतरी, पुन्हा तो पावा पडला व गायब
कळ लागला, " पुन्हा असे काही केलेय
तर तुझे डाकू व उडवू मागून ठेवता "

चोरांना मरदाद म्हणाला
कोण तीन दिवसांत चोरांनी रात
वाळूचानच चोरी करायचे ठरविले घड्यानी
कोठारे पयली, अन्यथा नसु व दाग
दागिऱ्याची नवीन अशा तगतादया खोल्या
व दाळून होत, " यांनी एकूच खोलीवर
एकूच चोराला मारले हा स्वयंसेविका
मीमूला बाहेर ठेवले व काही धोका असेल

सुने. हिंग ठेवून घे. झाचा उपयोग कर
बरे का? असे बघावून ठेवले.

चोर भांड गेल्यावर मीमू बाहेर पडला
बराच वेळ उभा राहिला. "काही धोकर
विका दिसत नाही. असा विचार करून तो
देखील आत फिरला.

आत पांघ ठेवताच त्याला गोळा दिसला.
त्यात एक चोर अंधाच हुसला होता त्याने
एक गार सांडला होता. ती गार मारकी
होती ती त्या चोराला झिगने मारून जमालेली
पाहून मीमूला वाटले, ही पाह्याची सूचना
आहे. त्यात तो चोर पाहिले म्हणाला
"थाय तुझे शिरा चढून राजविति" मीमूने
लोख पावले शिरा घेतले व जोगती बाजविले.

आवाज सुरून राजाचे शिवाई जागे झाले,
चंगरी पण दिग्गहाचा आवाज ऐकला पण
आवाज बाहेरून न येता खातूनच आलेला
पाहून ते चकित झाले. काय करावे त्यांना

सुचिना. ते जागच्या जागी उभे राहिले.
शिपायांनी वेळून त्यांना घेऊन त्यांच्या
सुरक्षेचा वापरा.

सर्व चोरांना राजासमोर हजर करण्यात
आले. त्यांना जमालेपेची शिवा झाली
मीमूला साक्ष झाली लागली. त्याने चोर
कोठे राहतात कोरे शिपायांना दाखविले
होते. त्यांच्यासुद्धा राजवाड्याचे रक्षण झाले
व चोरांना धुमकळ बंद होऊ शकला असा
विचार करून राजाचे त्याला वाचणे रुपये
बक्षिस दिले. रत्न राजासमोर प्रवेश मिळ-
ण्यास खूब म्हणून एक अगठी पण बक्षिस
दिला. मीमूला ते बक्षिस मिळण्याचा
आनंद किंवा दुख काहीच झाल नाही
कारण त्याला आगटीचे महत्त्व फटलेच नाही
व पांचवडा रुपये ती मोठी रक्कम का लहान
है देखील कळले नाही.

बक्षिस घेऊन मीमू बरी निघाला.

खलीफाची संपत्ति

खलीफा इब्न अल कलीद यांच्या नातवाच
मानू अल मुत्तमिद विला यलाचे
खलीफा म्हणून गादीवर बसले तेव्हा अगदीच
यंग बडलेली ही गोष्ट आहे.

एकदा खलीफा वडा पाकटच कापले
अतंम मित्र हमदेन याच्या बराबर नगराची
तालुवाल पहात होते ते एका संगमरमरी
डाग्यावर बसून थांबे. विशांती घेत होते.
ते एक डब्यात होते अवाताच्या भवामध
एक सुंदर इमारत होती. ती अत्यंत दिसत
हानी. खलीफा रजपारसी होते. त्यांनी ते
उवात. त्यातली फुलझाडे व त्याची भांडणी
पाहून त्या महालात गुण्याचा तो कांणी असले,
तुज्या अनाया हे आडथाले.

इतक्यात त्या महालात काम करणाऱ्या
दंडा मुलामा बोलत बाहेर येत असलेले
स्थान पाहिले दोघ आढ उब राहाते

"आज मालकाला जेवणीत मजा नाही
वाटणारे कागण आज ह्यांच्या बरोबर
जेवण्याला कोण अतिथी पात्रण नाही "

एक सोंफस म्हणाला.
"काणी ज्यान पहायला म्हणून भांत
आला तर चरे हाहेल." दुगा म्हणाला.

ते एकूच खलीफा हसतुनला म्हणाले-
"येकलेस हसदून! पाहुणा आला नाही
म्हणून दुखी होणारा हा कांणी तरी विक्षिप्त
मनुष्य दिसतो आहे."

"मला वाटते अशा साणसाची ओळख
करत घ्यावी" बसदून म्हणाला. ममार येऊन
हमद म्हणाला "हृ पती थोड्यांनी बाक्ती
तोघे परदेशी आला आता एक तद्वस
राष्ट्रपार झाली. जाऊन विचारून ये."

मुलांना परमाचेत झाला. दोघे थायतच
मालकाकडे गेले. थोड्या वेळाने स्वत मालक

दोघा पाहुण्यांना आदरपूर्वक घरांत बोलावून घेऊन गेला. पंचपक्कांलाचे जेवण वाहून त्याने वातिथ्य सरकाराचें भाग्य दिल्याबद्दल आपल्या पाहुण्याचे आभार मानले.

हमदुन पाहुणचार पाहून इतका खूष झाला की तो यज्ञमानाची प्रार्थना करू लागला. परंतु सलीकाच्या नेहऱ्यावर आनंद तर दुसऱ्या, राम दिसला. त्याचा संस्कार व विनय ते पार विसरून गेले. त्यांनी करव्या आश्चर्यांत आला विचारले—“कोण तू ?”

“लोक मला अबू अल हसन अली इब्न वा नावानें ओळखतात.” तो म्हणाला

‘मी कोण, हे ओळखतले का ?’
सलीकांनीं त्या स्वराने विचारले

‘माफ, कृपा, मी आपल्याला नाही ओळखले. अनिधि पाहुणा हा आश्रय निरोध घेऊन येतो, असे मी आजवर मानित आले आहे’ ना म्हणाला

इतक्यांत हमदुनाने खलीफाचा परिचय करून दिला. अहमदने खलीफाच पाय धरले व म्हणाला “तुझी सेवाकामां शत्रुत कांही नुक झाली असल तर मालवानां क्षमा करावी आतिथ्य संस्कारांत कांहीं उणीव राहिली असेल कदाचित्”

“उणांव काय असणार तुझा आतिथ्य संस्कार नाही वाटाचा होता यांत शंका नाही” खलीफांच्या आवाजात खांब होनी

“तुझा वसनाच्या वस्तूंच माझे आज्ञेचा मला पत्राल वाच्ये नांव आहे तू या वस्तू खजान्यांतून घेऊन आपल्यास याचदल तुला काय शिक्षा हाऊ अकने, हे माहीत आहे का ?” खलीफांनीं विचारले

ते “तुज्या अहमदने म्मित कले त्याच्या मनाला धाई आला तो म्हणाला “मांगना नी गोष्ट एकदा, मालक त्याने माष्ट मांगथला सुवान कळी

चादोडा

‘माल वडील एवत्र सामान्य घराण्यांत जन्मले होते तरी ते बगदादचे सर्वांत श्रीमंत व मानवर व्यापारी म्हणून प्रसिद्ध होते मी त्यांचा वारस

“एवत्रा मी दुपानांत वसला हातां दुकानांत एक अर्थीत रूपवती तम्पणी आली ‘अत्र अल हसन इब्न अहमदचे दुकान हेच का’ तिने विचारले ‘तंचे रूप व लावण्य दुकानाचा मालक अहमद आहे, हे कळल्यावर ती दुकानात निमस्कोच येऊन बसली, मला मागे गेले व त्यांनी तिला नांव विचारले, तीचही दीनार पाहिजे आहेत. आपण आप

ह्या सुनीमाना आज्ञा करा. माझ्या सुनीमाने माझ्या आज्ञेत तीनशे दीनार दिले तिने ते घेतले व आभाराचा एक शब्द देखील बोलल्याशिवाय आली तशी स्वाभरीने निघून गेली

हे तीनशे दीनार शेणाच्या नाडी लिहून ठेवू ?” सुनीमाने विचारले.

“मला तरी ती कोण आहे हे कोडे माहीत आहे.” मी म्हणाली

वामचे सुनीम पळत पळत त्या तरुणीच्या मागे गेले व त्यांनी तिला नांव विचारले, तेव्हा रागाने त्या सुनीने त्याच्या हाडांत

एक लगावली. विचारें मुनीमजी 'अला' 'अला' म्हणत दुकानांत परत आले.

मी दिवसभर त्यान विपरीत विचार करीत बसलो होतो. दुसऱ्या दिवशी ती पुन्हा दुकानांत आली. पहिल्या दिवशी काय घडले याची तिला अणु काही आठवणच नव्हती. आत्मपराभर ती म्हणाली "काल मी कांही बोलण्याशिवाय निघून गेलो."

"अलाची शपथ ! माझ्या मनांत कधीच तो विचार आला नाही. हें दुकान तुमंचे आहे. यांतली प्रत्येक वस्तू तुमचीच व मी पण तुझाच गुलाम आहे !" मी म्हणालो.

चांदोचा

"हो ! तर मग मला पांचशें दीनार द्या !" ती म्हणाली मी पुन्हा पांचशे दीनार दिले. ते घेऊन पुन्हा शाही पांढऱ्याशिवाय ती निघून गेली

त्यानंवर कांही ठिकसानी ती एका दुकानांत आली हि. माली व मालमालीकडे बघून दाखविले मी त्या हिच्यासोबताच राबत ते मगमली कापड तिला वाचून दिले

तानंद फुकटान ही सीध निने फक्तन घेतल्यावर स्वस्थ वसण मला बरोबर वाटले नाही मुनीमजीप्रमाणे जे वतें वाचाउ रंगवून घ्यायला तेंघार हाऊन मी मुझा तेंचया पाटापाट गेलो ती दाहमीम नदीकाठी गेली एका नायेत वसून ती पलीकडे आफक्या आजाबाक्या खलीफाच्या महलांत वचली तिला भेटणे किती कठीण आहे, त्याची कल्पना मला तेव्हा आली

मी घरी येऊन आईस एक मुनीमरा शाई मन मेल्याचे सांगितले आणि म्हणून ती खलीफाच्या घराची अमली तरी तक्रारी निकाल करायामाग्री मी तिचाच वरें वाईट करून द्यायला तयार आहे.

"तुला वेळींइतर नाही लागले तुझ्या खापर व हैमबावर मकीहन एक सेर मुनी

च्या घेतील तू त्या मुलीचा ताद सोडून दे' आहे म्हणाली.

"रुशवान जसेल तेंच होते, आई ! वर अक्षा मालक आहेच !" असें सांगून मी निघून गेलो

एके दिवशी मी आमच्या सराफीच्या दुकानांत बसल्या हाते. तेव्हा आमच्या शेंडनीच्या दुकानांत बसणारा म्हातारा मुनीम आला माझ्या वटिकांचा त्याच्या प्रामाणिक पणावर पूर्ण विश्वास होता. मला पाहून मी आजारी आहे की काय अशी शंका आली त्याला मी शोचक्यांत त्याला सांगितले, त्या

आजारावर हकीम वैसाकडे ओपय नाही, मुनीमजी ! त्या चाणाक्ष मुनीमने सर्व

ओळखले व कोण काय याची बघकशी करून म्हणाला "मावरण्याचें कारण नाही. खलीफाच्या घराचे कपडे शिवणारा शिपी माझ्या ओळखीचा आहे. चार पैसे तळ- हातावर पडल्याप्रमाणे पोपट्याप्रमाणे त्याची नगपट पंचगी सक होईल.

मी मुनीमजीबरोबर त्या झिप्पाच्या घरी गेलो. मी आपल्या अंगरक्याचा मिसा घेऊन शेंडन घेऊन गेलो हातीं हाक लावून त्याच्या मी शिप्पाला सांगितले त्याने

File: 127

48 / 100

त्याच वेळी दकनाकड एक मुलगा येत असलेला दिसला त्याच्याकडे पाहून शिंपी म्हणाला "ती मोतीचाच छाकटा आहे" त्या मुलाने दुपारनंतर खुंगीवर टांगलेल्या एक आंगरखा काढून विचारले "याची काय किंमत?" ती तो अंगरखा खुंगीवरून काढून त्या मुलाला देत म्हणते "हा वे छोटी किंमत शिंप्याला मिळाली आहे"

तो मुलगा माझ्याकडे मार्मिक नजरेने पाहून इमला मला एका बाजूला बोलवून त्याने विचारले "आपण अजून अल इमला इतकं जहन्मदच ना?"

"मुला कसे कळेल" मी विचारले

"का नाही कळणार आपले नांव तर एखास वेळा तरी आणक्या मातकिणीच्या वोंडांतून निघत येईल" तो मुलगा म्हणाला

माझी मनोमन कळकळावर तो मला वेश्र्व थांबाक्या मांगून निघून गेला थांबा वेळाने तो एक पिशवी घेऊन आला मलीफांचे नांव लिहिलेला एक पोशाक त्या पिशवीत होता दररोज मलीफांना तो पोशाक कळून आपल्या अंतर्गत जंत असत. तो मुलगा म्हणाला "तुम्ही हा पोशाक कळून मलीफांवर तो बटा नुसला

काणी अठक्या फणार नाही तुम्हाला नित्य संगममगरी चौखटीचा दरवाजा खोले, तो उघडून कात था. माझी मालकीण आपल्याला भेटेल. वाट करीत खरे नीट समजावून सांगून तो निघून गेला.

मी विचार केला. ते सादसाचे काम हात बाची मला संवय मळती. पण इतका दूर आलाच आहे तर चार पावले पुढे टाकायना निक्षेप मी मनाशी केला. मी मलीफांचा पोशाक कळून फस्तुरीचा दबा येऊन निघाला आंत शिरक्यावर असा दरवाजा उघडीत गेला. खुदैवाने शेवटचा चालला का जणु काही रोजची पायाखालची

वाटच मुलाने मांगितल्याप्रमाणे जन पुरातल्या प्रत्येक दरवाजासमोर्त्त्वापावांत खोडी फस्तुरी टाकीत नित्या संगममगरी चौखटीच्या दरवाजाजवळ आलो, मी दरवाजा उघडणार तेव्हात कोणीतरी पाठीमागून येत असल्याचा भास झाला. कळून पाहिले तर मलीफांचा उजेड खलीफा स्वत येत होते.

आता मागे पाऊल टाकणे जराबय होतं जिवावर उदार होऊन मी समोर दिसले ते दार उघडले व चार्ड वार्डने एका मागून एक दरवाजा उघडीत गेला. खुदैवाने शेवटचा दरवाजा उघडला. मी आंत शिरलो. मला

लगेच टाका लावून दिल्यावर मी त्याला दहा दीनार दिले. तो दोळे फाडफाडून माझ्याकडे पाहू लागला आणि नित्य पणाने दोळे धिक्कावीत स्मित करून म्हणाला "कोणच्या वरी प्रेमांत सुरफडलेली विसने आहे स्वारी?"

मी म्हणालो "या महालांतील एका मुलीने माझे मन हिरावून नेले आहे. तिचे नांव सुद्धा मला माहीत नाही." शिंपी म्हणाला "ती मोती असणार! आणखी कोण? ती खलीफांसमोर गायला जाते."

मलीफा

पाहताच आली तक्षणी उठून उभी राहाली. तिच्यादरम्यान एक दोन दागी हाव्या

ती अचानक अचानक तर भा नथेलच वेगी पडला जमता मला नव्हते तरी बदलितवान आले थयते मोहीवर माझा दारच्छद झाला अस्तित्वा त्या मुलाचे ऐकून ती विना-धारण वा मोहीत पडली थयें मला वाटत ती आत्मस्वर्गीत जाली राफ. कबल उभा राहिला थयें नव्हता जवळीत एकदा निरस्त त्या तरुणाचा पाहून घेतले

“हावर बारीक बुरसा होता. त्यामुळे आम्हाला फक्त आला “अवृ फल हमन घट” यात याचें। माझी बहीण नंदनी आपल्या विषया भा. न अवते तिजें तुमची चांगलीच पराधा वनली तर! लुट्टेवानें तुम्ही याच्याच जमान प्रवेश केलाच. तुम्हाला म्हालात मला जमता ती तुमचें आयुष्य आजच मंगुळत आले असतें आता वावरण्याचें काय नाहीं मी आपल्याला मदत करीत. पण थयें मला ड मर्या, मर्या म्हाला काय कर्तव्य आहे”

“मी अजून रागात जाही गिरी फक्त एकदा म्हालात तर मी न असले म्हाला भाय ममतत अजूनच म्हाला

ती एका दागीला म्हणाली “वाऊन, मोतीला जरा मी बोलावले आहे म्हणून सांग”

मोती आली न मला पाहून थोडी देखील बपावली किंवा झाली नाही. ती हसत धुडें आली त्याच वेळी बाहेरचा दरवाजा उघडल्याचा आवाज झाला मोती बहिणीनी मला एका पेटीत शिरून बसायला सांगितले. बोळ्या वेळाने स्वतः खरीफा आत आले, ते म्हणाले “आहो, तर म्हा दागी बहिणी एकदाच जागी येतल्या म्हणावयाच्या! मोती, वीन दिवस झाले,

चांदोबा

कीटो होतीस, दिसली नाहीस ! तुम्हीं माणें ऐकून पुष्कळ दिवस झाले, एक गाणें म्हण बघु !"

मोती त्या दिवशी खूब खूब होकी त्या दिवशी तिने पुष्कळ गाणी म्हणून खेळीपांगा खूब केलें. खेळीपांनी तिच्या गोड कंठानी प्रशंसा करीत म्हटलें—“बुल्ले बुल्ले तुझाच आवाज बोलून वेतला वाढे मी काय घाची मला संकट घाटते. माण फाव घाटेक तें मागून बे, पाहिजे तर मी साफलें अशें राज्य देखील देईन."

ती म्हणाली "मालक माझ्यावर व मझा बहिणीवर आपली मेहरबानी अमची प्रकट मागत आगामी काही नको मला"

"मी देणार भाडे काहीतरी मागून बे मोती ! मी तुझ्या गाण्यावर हुकला खूब आहे !" खलीफा म्हणाले.

"तमेंच असेर तर मला राज्य मुक्त करवें व वा खोलीतलें सर्व काही मला द्यावें," मोती म्हणाली.

"दिलें !" खलीफा म्हणाले,

खलीफा निघून गेले, गोदीत नोफलांदा बोलवून त्या खोलीतलें सर्व सामान वाहें काढलें व त्या पेटी समकत सवा व सामान माझ्या घरी पोचते केले त्याच दिवशी मोतीशी भाडा घिवाह क्षाला हें सांगण्याची गरजच नाही.

आपल्या आजोबांच्या नांवाच्या वस्त्र माझ्या घरी कना आल्या त्याची हकीकत लशी वाढे मी सर्व काही त्वरेने सांगितलें आहे यान लयवाक्यव केलेली नाही "

ऐकून खलीफा मुतसिद बिच खूब जाणें व त्यांनी महामददर कारणाने गर्व कर भक्त केले व त्याला आपला एक मित्र म्हणून त्याचा आदर करू लागले.

गदाधरसिंह

एका गावी एक शेतकरी रहाव असे.

त्याला एक मुलगा होता त्याचे नांव त्यानं दगडू ठेकल होते त्याचे अंग खूप खरोच दगडामारुत रुपक होते त्याच्या शक्तीची विजा दोघांची कोणाला करुपन नवनी एकदां त्याच्या नावाने ओनांनक्य मजुराना व्यायला देख्य व हीं धकल पज नयत करुन घऊन यायला त्याला घरी पावविलं, दगडू घरा गेला व भाईकडून पेज नयत करवून ती एका गडक्यान घाकल शेगावर निघाला परंतु त्याला ठंठ व लागली व डाक्यावरचे मर्क जमिनीवर पडून फुटलें त्या दिवशी विना वा मनुगान घागन्य पेज धिडाळी नाही.

वापाने दगडूना खूब झाले व म्हणाला—

"तू चालना ही माझ्या घरून कुक्याच्या भाकन्या तुला ग्रायला घालायला माझ्याकडे नाहीत "

दगडू म्हणाला "बाबा ! मी जातां, पण मला एक बादा करुन द्या, मला आपली काही एक नको !"

दोनकां कोहार,कडे व ला व त्याच्याकडून लभ्यां मणाची एक गदा करुन घेतली दगडूनने ती एकदा फांगून पाहिली तिचे दोन तुकडे होऊन पडले, म्हणून कोहाराने एका मणाची गदा केली. ती त्यानें दोमदां फिरवल्यावर तिचे दोन तुकडे झाले. म्हणून कोहाराने दोन मणाची गदा केली. ती मोबडी नाही, पण तीनदां फिरवल्या वर बांकडी दगडूनने ती वापरला माडीवर राकवून सरळ केजी "ठीक आहे ! मला ही पुरे "

ती गदा घेऊन दगडू नोकरीच्या शोधास निघाला. ती एका जहागीरदाराकडे गेला.

"तू काय काम करणार रे ?" जहागीरदाराने विचारलें.

"गुराख्याचें एकच एक काम मला येत आहे." दगडू म्हणाला.

"मला सुद्धा एका शुभस्त्र्याची गरज आहे. कांय पगार घेणार ?" जहागीरदारानें विचारलें.

"दोन वेळचें खायला व वर्षाचें शंभर रुपये पगार !" दगडू म्हणाला.

"तुझा पगार थोडा जास्तच आहे. पण एका अटीवर कबूल करतो. माझी एक गाय देखीक नाहींशी होता कामा नये ! एक गाय नरी नाहींशी झाली तरी तुझे शरार रुपये कापून घेईन." जहागीरदार म्हणाला.

"सगळ्या गाई सुरक्षित घरी पंचवत्या करणें सांग्याकडे लागले." दगडू म्हणाला. दुसऱ्या दिवशी तो गाई घेऊन शानांत चरायला घेऊन गेला. गदा बरोबर हातीच. गाई जसं लागल्यावर जो काटक्या सोळा करूं लागला.

इतक्यांत इमीत दादगल्यासारखी दगडूला भासली. बळून पाहता ती एक राक्षस. त्यानें दगडूला दिवारलें "कोण रे तूं ! नका दिसतोस !"

दगडू म्हणाला - "माता रे ! मला मोठ तुला खावला गाय हवी असेक तर एक सोडून घेता घेऊन जा. पण मला तोंड पासां पडतीं."

राक्षसानें पहिल्यानेच एका गायचे पाय बांधून ठेवले होते. तो दगडूला म्हणाला "ही पहा गाय ! जरा हात लाव बी खाद्या नरें उचळून घेतां !"

"हो पण तुझ्या खाद्यापयेंत मात्रा हान कसा पांचणार ? तूं खालीं वाक. मी गाईला हात लावून खांखावर ठेवायला नटन करवा !" दगडू म्हणाला.

राक्षस गाईला खांखावर पण्यापाठा खालीं पांकला. त्याबरोबर दगडूनें आपली

गदा त्याच्या माळक्यात घातली. राक्षस ठार होऊन जमिनीवर भादळला. दगडू त्याचें प्रेम करपटत ओढून घेऊन गेला व त्याला नवीन डफळत दिलें. नंतर तो गाई घेऊन घरीं परतला.

जहागीरदारानें गाई भोजून पाहिल्या मनें गाई सुरक्षित घरीं पांचवेल्या पाहून त्याला आश्चर्यच बाटलें. त्यानें विचारलें - "काय रे गाई कशा काय सरल्या ?"

दगडू म्हणाला पोटाभ मालक पहा त्याचीं पोटे तर पछा ! नदीवर पाणी पिऊन वेसाळ आल्या आहेत !"

दुसऱ्या दिवशीं दगडू पुन्हां शानांत गाई चरायला घेऊन गेला. त्या दिवशीं दुसरा एक राक्षस आला, तो पहिल्या राक्षसाचा मोठा भाऊ असला. त्याला देखीक दगडूनें तोंच चुकी करून ठार केलें व त्याचें प्रेम नंदात टाकून संव्याकडच्या मुबारस घरीं परतला. त्या दिवशीं जहागीरदार त्याला वाटेत भेटला. त्यानें त्याला विचारलें - "काय रे, कांहीं बिरोब ? सर्व गाईं खाहेत बरोबर ना ?" असें विचारून त्यानें स्वतः सर्व गाईं भोजून पाहिले. सर्व गाईं हात्या

दगडू म्हणाला "आज देखीक गाई खूप चरल्या मालक. तुमारी ऊन कडक होती म्हणून मलाच्या सावलींत बसल्या होत्या. संपलकाळीं नवीवर पाणी दाखवून त्यांना घेऊन आलां आहे !"

"आणखी कांहीं झाले नाहीं म्हणतोस ?" जहागीरदारानें विचारलें.

"अजय होणार ! कांहीं झालेले मला तरी माहीत नाहीं माळक !" दगडू म्हणाला.

तिसऱ्या दिवशीं आणखी एक राक्षस आला. तो पहिल्या सोडाहून मोठा व

भयले होता पण दगडून तीन युक्ती पकवून त्याला देखील बाटेली लावले. रोज एकेका राक्षसाचा संहार करणाऱ्या काम धा मालकांनी दिले आहे असे सादले दगडूला.

बौध्दा दिवशी ती गाईचा चराखळा सोडून काळज्या गोळा करू लागला तेव्हा त्याला बाटले होते तसा राक्षस आला नाही. पण स्थाने ज्या तीन राक्षसांना यमसदृश पाठविले होते त्याची आई त्या दिवशी आली. ती म्हणाली "तू माझा मुलाचा एकेक करून ठार केलेस!" असे सांगून ती

दगडूला खायला घांवली. पण दगडून मना फेडून तिचे घांवही पाप लागले. ती जमिनी वर आदळली व दगडूला डाव्या देत मोट्यामाथ्याने म्हणायला "जगाची मला तरी वज्रला तिचं देवतास रला तुला माझ्या मुलांना मेटायला का नाही" पाठवात.

"जुने पाप दुखत जमतील तर ने नी करे पकवत देउन पण तू मला काय वसिम देशी?" दगडून विचारल.

"माझ पाप तुमच्याचें आवल तर मला हिंडता फिरता येणार नाही म्हणून तु माझ्यावर उपकार के व मला देवाला ठार कर. या वडल माझ्या मुलां जे मागे व बावी आहे ते तू घे." असे सांगून राक्षसिणीने तिच्या मुहेची आठ दगडूला मागितली.

दगडून त्या राक्षसिणीच्या इच्छेप्रमाणे तिला ठार करून तिचे प्रेत देखील नदीन फेकून दिले.

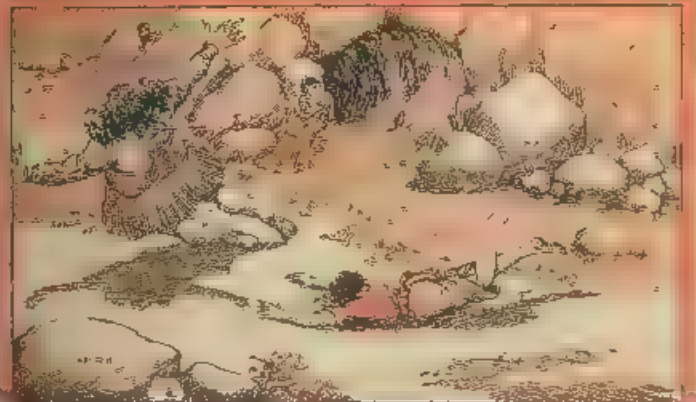
दगडू त्या दिवशी निवाप्रमाणे जहा जीरदार बाटेत मेटेछ अत्रा मय जुनीने घरी निघाला, पण तो न मेटेलेल पाहून त्याला बाळक्य बाटले. तो घरी पावला तेव्हा

जहागीरदाराच्या घराची सर्व मंडळी रडत असलेली पाहून तो जसस्तव व्यक्ति झाला त्या दिवशी दुपारी उत्तरेकडील मुहेतला एक विशिष्ट तांबाचा राक्षस जहागीरदाराकडे येऊन म्हणाला "मूर्खताक्या जात आपल्या मुलीला मझ्या मुहेत पोचवी कर. नाहीतर मं तुम्हा सर्वांना खाऊन टाकीन." दगडू घरी येण्यापूर्वीच सैपाक्य जहागीरदाराच्या आज्ञेने धावतच ते संकट टळावे म्हणून जहागीरदाराच्या मुलीला घेऊन मुहेकडे निघाला होता.

दगडूला ते सर्व कळल तो गदा पऊन पाटीपाठ निघाला

तो पोचला तेव्हा मुहेच्या बाहेर जहागीरदाराची मुलगी एका दगडावर बसून रडत होती. सैपाक्य तेथे नव्हता. तो कोठे तरी दगडाबाड लपून बसला होता दगडूला आलेला पणून तिला धावा पोर आला कारण तो गदा घेऊन आला होता व सैपाक्यासारखा पकून गेला नव्हता. दगडू तिच्याजवळ येऊन आ रडिला व म्हणाला— "तू भिक नकोस ! ती जेते त्या विशिष्टाचा समाचार."

संध्याकाल झाला राक्षस मुहेतून गुंगुगुन बाहेर आला तो काळीबातून पकटत

अयोध्याकांड

लक्ष्मणने सवा-भवनयोच बालगे पयले
तां नम्रगण रामान् वदणान् 'दादा
तू गणान् आयवा पड्डा दिश्वच केला ब्रह्म
तन मलासुद्धा बराबर घेऊन चल'
रामाना ते अशेषर दिवस लही स
व्हणाला "तू सुद्धा तग बाळ्याबराबर तेलाम
नर वृद्ध बाधा व आई यांची काळजी कोण
चाहणार. जुला त्यांच्यासाठी तरी अयोध्येला
खोर्नेन जागेक.
पण लक्ष्मण का ते कवळ करणार? तो
हृण ला -"मला हे काही कळत नाही.
ही सवावदारी ज्याची त्याने घ्यावी. मी
अथा येरा राहणार नाही जिथे तू तिथं
अयोध्या'
राम लक्ष्मण झाले नवने वशिष्ठ यांच्या
कडे जाऊन विचार घेऊन अक्षय माना
धनुष्य वगैरे मराने वस्त्र धावला स्मृतिवले
लक्ष्मण त्याने मना मित्र सरोचो तिरंग व कन
व वशिष्ठ मुनींकडून शस्त्र व घेऊन गाथा
जेनर रामाने वसयात्रम नेघण्यापुन
दानधर्म कला. वशिष्ठ मुनींचा सुलगा मुभन
व त्याची पत्नी शाना रोलावून सीतेकडून
तिनी रली व धामूपणें, फलंग गाथा-जिर्थ
याचें दाव करविलें व स्वतः शबेयय नांवाचा
आवडता हत्ती व अनेक हत्ती दान केले.
जगद्वत्य, कौशिक वगैरे ब्राह्मणकुंडला,
कौशलेच्या सेनेस अंतलेच्या एका वृद्ध
पुराहिनाका, दशरथ राजाच्या विश्वासपात्र

उजेडान आला म्हणून त्याचे डोळे दिपून
गेले व व्याघ्रकाप बंद झाले. दगडून
एरा संधीका फायदा घेऊन आपली गदा
जागने फिरवून क्षमा तज्ञत्वा विला की
तो राक्षस 'जीय ओय करून ओरडत
जमिनीवर आवळला व रक्त वोकृत तेथल्या
नेथे छार झाला. गदा फेकीत असनांना
झांक जाऊन दगड टाडघशी पडला. त्याच्या
नाकाला लागले व सर्व तोंड रक्तबवाळ
झाळे बहागीरदास्या मुलीने आपला पदर
फाडून त्याला पडो घातली
दगड भरल गाड्याकडे गेला त्या
दिवशी दोंघाचा संहार केव्हाने त्याला
विधाना ही गमन होती सैवाकी बहागीर
नर रक्षा मुलीला परत घरी घेऊन आले.
न्यास आणण्या बहादुरीच्या फुडारक्या मारून
राक्षसाचा वध केव्हाचे मागिरले व

म्हणाला "तुम्ही मागितल्याप्रमाणे राक्षसाला
छार केलाचहक आपल्या मुलीशी माझा
विवाह करून द्या"
अचानक दारात वचून धनुष्याप्रमाणे दुसऱ्या
दिवशी ज्याची नवातं केला पा मुलीने
घडलेली गोष्ट सांगून या भिदच्या भग्न
बाईशी माझे लग्न करून देण्यापेक्षा त्या गुरा
ल्याशी करून द्या असे बडिकाना म्हणाली
बहागीरदाराने दगडाला लादरपूर्वक बोला
विले. दगडून चौकरीला आगल्यापासून
राक्षसांचा वध कसा केला हे सांगितले.
अंतर त्याने मुद्देल्ले मोने व बांदी बहागीर
दागला दाखविली
बहागीरदाराने असल्या शूर बहादुराची
आपल्या मुलीचे लग्न करून दिले व त्याला
मगलावेडे करून घेऊन त्याने दगडाला गताधर
मिर्च हे स्त्रीने नाव देऊन त्याचा मत्कार केला

चित्ररथ नांवाच्या भारण्याला व अन्नजाण्यांना, असंख्य गाई, सोने, चांदी, मणि माणिक्ये व बरेच दान केली.

अयोध्येपासून जवळ राणांत त्रिपक्ष नांवाचा एक हुद्द त्रावण रहात व्हो. त्याचें कुटुंब फार मोठें होतें. आपल्या या कुटुंबाचा भार त्याला कठीण वाहूं लागला होता. केंद-शुळे आणि फळे खाऊन तो मोठ्या पाहानें खंडत होता.

राम वनप्रमनास निवाल्याचें ऐकून तो रामाकडे आला व म्हणाला—“सुभराज! मी मर्याद आहे. माझे कुटुंब मोठे आहे. बायको-

भोरें उपाशी मरण्याची पाळी आली आहे. तू दया केलीस तर कदाचित वाचवील!” रामानें त्याच्या हातांत एक काठी दिली व म्हणाला—“ही काठी फेंक! ही तितक्या दूर जाऊन पडेल तितक्या अंतरावर तितक्या गाई वावतील तितक्या मी तुम्हांला देईन.” म्हाताऱ्या त्रिपक्षानें काठी फेंकली. ती सरयू नदीच्या पैल तिरावर जाऊन पडली. रामानें प्रणाम करून स्मित केलें व म्हणाला—“तुम्ह्या तपश्चर्येची शक्ती किती आहे हें पाहण्यासाठी मी ती सूचना केली होती. मी शब्द दिव्याप्रमाणें तितक्या गाई देईनच व जास्त देखील देईन. आणखी काहीं मर्याद-वयाचें असोड तर मागून घ्या!”

त्रिपक्षानें रामाला बाशीबांद दिला व रामानें दिलेल्या गाई घेऊन तो आपल्या परीं परत गेला. अद्या अफारें दानपार्थ करून राम, सीता व लक्ष्मणासह बड्डिलांचा निरोप ल्यायला निघाला.

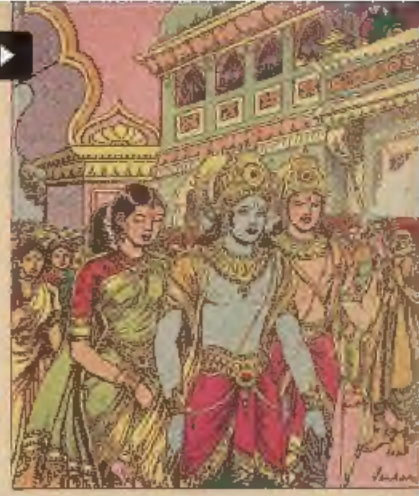
त्या तिघांना पायी चालत असत असलेले पाहून लोक राखीत व राज्यांत उभें राहून दशरथ व कैकेयी यांची निंदा करू लागले. ते म्हणत होते—“ती पंडा राम, बायको-बरोबर व धाकट्या भावाबरोबर पायी चालला

आहे. या दशरथ राजाच्या मानेवर मृत वसले आहे की काय म्हणाचें कळत नाही. राजा किती दुष्ट व अत्याचारी शाका तरी निरपराध प्रजेला इतकी कडक शिक्षा देणार नाही; पण खानें तर स्वतःच्या मुलाकाब वसवास दिला आहे! बला, आपण सुद्धा जाऊं राणांत! असल्या राजाच्या राज्यांत कशाक रहा!”

प्रजेचे हे शब्द रामलक्ष्मणांच्या कानांचा पडत होते. परंतु रामानें तिकडे लक्ष दिले नाही. त्यानें शुभंभाकराचें निरोप ल्यायला आले आहे असें कळविण्यावर दशरथानें रामाला आत बोलावून घेऊन यायला सांगितले.

राम, लक्ष्मण व सीतेसह आल्यावर राजा दशरथ व अंतःपुरातील जिजा सर्व उठून उभे राहिले. दशरथ रामाला गेटावला म्हणून पुढें गेला. पण दुःखावेगानें बाबल येऊन खाली पडला. रामानें त्याला हात देऊन पळगावर बसविले.

दशरथ राजाला शुद्ध आल्यावर राम म्हणाला—“महाराज, मी क्तांत जात आहे. आपला अशीबांद घ्यायला आलों आहे. मी पुढील सप्तजातूत सांगितले, पण सीता

व लक्ष्मण दोघांनीं हुद्द घरला आहे कीं मी त्यांनाबरोबर न्हांवें. त्यांना सुद्धा परवानगी द्यावी.”

दशरथ रामाला म्हणाला—“बाळा! मी कैकेयीला बर देण्याचें वचन देऊन फसलों. पण तूं माझी आज्ञा भंग करून राज्याभिषेक करून घ्यावा.”

“महाराज! दिलेलें वचन मोडल्याचें व वसत्याचरणाचें पाप करणें बरोबर होणार नाही. राणांत जायत्य मी तय्यर आहे. चौदा वर्षे राणांत राहून तुमची सेवा करण्यास मी पुन्हां परत येईन.” राम म्हणाला.

“पण आजच तेले पाहिजे असे कोटें आहे! आजचा दिवस रहा. उद्यां सकाळी जायचे तर जा!” दशरथ म्हणाला.

“बाबा! तुमच्या आशीर्षदाने मला काय नाही मिळाले! व पुढे तरी काय मिळणार नाही! आशीर्वाद या. रानात आम्हांला काळ वगैरे काही होणार नाही. उलट दुःखा-खोऱ्यात निरागस्ते सौख्य पहात आम्ही आनंदाने हिंडू शिळ!” राम म्हणाला.

राम वनात जाणार व दशरथ पुत्रविवाहाने मरणार हे जोळवून सुमित्राला अत्यंत राग आला. दाढ ओठ चावून रागाने तो कैकेयीला

म्हणाला—“दुष्टे! तुला भाषापेक्षा जास्त मानव येणाऱ्या आपल्या पत्नीला हुस्की करून स्वतः त्याला वस्तुसुखांत वचकीत आहेस, तुला लाज वाटत नाही का! या कुळाचा नाश करून तुला काय सुख मिळणार आहे हे बरी कळू दे. राम सर्वांत मोठा आहे. तो धुवराज आहे. तो राधा झाला तर तुझ्या पोटांत फां हुसावे! भरत गादीवर बसला तर, तुला काय वाटते कोणी या अयोध्येत राहील! अयोध्या भोसात होऊन जाईल. शेवटी तू आपल्या आईचे नांव राखलेस म्हणावयाचे. जशी आई तशी मुलगी! तुझे वडील अधपति यांना एका सुनीकडून एक भवशक्ति प्राप्त होती. त्या शक्तीमुळे त्यांना पशुपत्यांची भाषा कळू लागली. एकदा वन्यपति परमेश्वर झोपला असता जेव्हा नांवाची शुभी काहीतरी बोलली व ते ऐकून अधपति हंसला. तुझ्या आईने हंसण्याचे कारण विचारले. पण तुझे वडील म्हणाले—“मी कारण सांगून टाकले तर मला मरण येईल.” तेव्हा तुम्ही आई दड करून म्हणाली—“मला ते काही माहीत नाही. तुम्ही मला पाहून हंसला नाही कशाकरून! म्हणून मला कारण सांगितलेच पाहिजे. तेव्हा

पण सुनीमी ती भत्र राक्ति दिखी होती त्या सुनीकडे जाऊन तुझ्या बड्ड्यांनी विचारले. सुनी म्हणाले, तुझ्या बायकोने प्राण दिले तरी तू हंसण्याचे कारण सांगू नकोस. तेव्हा तुझ्या बड्ड्यांनी तुझ्या आईलाच निघून जायला सांगितले. पुढे त्याला कधी आण झाला नाही. तुम्ही हे काम तरी तसेच आहे. राम बड्ड्यांना सोडून वनात गेला तर राज्यावर कैबरे मीठे पकट येईल, सांगता येईल का! म्हणून तू हा दड सोडून दे व रामाचा राज्याभिषेक करायला कळू हो!”

परंतु ते ऐकून कैकेयीला काज तर वादीच वाटली उडत तिला राग आला व ती तोंडाला थापे ते बोलली. म्हणून तिचा राग सोडून सुमित्र दशरथाकडे बसला. दशरथ म्हणाला—“बाबा रे! एकदां माणसाची बुद्धी फिरली की त्याबरोबर स्वाची माणुसकीपण जाते. लज्जला, दुःखा, संकोच, वेम हे माणसांचित गुण नाहीसे होतात. तू रामाबरोबर माझी चतुरंगा सेना, दामदामी सर्वाना पाठव रामाला राज्याभिषेक न सात्त्याची बाणीव होतां कमा नये.”

सुमित्राच्या बोलण्याकडे कैकेयीने दुर्लक्ष रहा मुखाने! मी रानात जायचे नाही हा तर केले होतं व तिला त्याचा रागपण आला

होता. त्यानंतर राजाचे ते बोलणे ऐकून ती म्हणाली—“मी सांगून ठेवते, मला हे सर्व वाचक जावडत नाही. हे सर्व शानत पाठवून तुम्ही सुद्धा रानात जाऊ. मला ते खपणार नाही. भरताळा असल्या राज्याची गरज नाही. तो गादीवर बसणार नाही. मी सांगून ठेवते.”

राजा म्हणाला—“दुष्टे! तू परमागितलेस ते मी दिले. राम वनात जायला तयार झाला. तू भारताचा राज्याभिषेक कर आणि रहा मुखाने! मी रानात जायचे नाही हा तर कां नाही मागून घेतलास! एकदां माझा

तो दुःख होता. तो मुखांना उचळत नेत असे व सरयू नदीत फेकून देत असे. मुलें बुद्ध लागली की त्या राक्षसी आनंदांत तो हसत असे. म्हणून घजेनें सगर राजाकडे तक्रार केली. प्रजेनें सांगितले कीं तुम्ही असमेव दाला तरी राक्ष्याबोहेर काढा, नाहीतर आम्हांला राज्य सोडून जायला परवानाणी ना. म्हणून सगर राजानें आपल्या दुष्ट व समाजद्रोही मुलाला त्याच्या बायकोबरोबर सर्व नोकरी-चाकरांसह राज्याबाहेर फाटवले. तो प्रजा-द्रोही होता आणि राम प्रजामित्र आहे !

परंतु ते सर्व पालख्या धागरीवर पाणी पडल्यासारखे होतें. दशरथ म्हणाला—“तुजें विवाहित कळण्याची वृत्ति तुझ्यांत अरली नाही. तूं काय वाटेक लें का, मी रामाबरोबर वनांत जातो.”

राम दूर उभा राहून गवे एकंत होता तो म्हणाला “बाबा ! मी स्वतः सर्व सोडून जायला तयार असतां ही सेना कदाका माझ्याबरोबर ! आम्हांला वरकळयस्यें वा आत्रं राजांत आमचें काम मावेल.”

कैकेयीला लज्जकळा उरलीच नव्हती ती म्हणाली—“ही पहा घेउन येतें वरकळ

गळा दावून जीव वे ! म्हणजे तुझ्या मना-सारखे होईल.”

कैकेयी त्याहून जास्त रागानें म्हणाली—वनांत जायचा अर्थ आहे, सर्व सोडून जाणें. जर चतुरंग सेना रामाबरोबर जाणार असेल व तुम्ही पण जाणार असाक तर ? गरजाका राज्य देण्याचें नुसतें सोंग कळाला ! तुमचें पुर्वज सगर महाराज यांनी आपला मुलगा असमेव दाला राजांत पाठविलें तेव्हां बरोबर स्मैमपण पाठविलें होतें वाटतें !

तें ऐकून मिथार्य नांवाचा मंत्री म्हणाला—“त्या असमेजानी गोष्ट येथें कदाका सांगतां ? वस !” आणि एका तबकांत जाग्रुत विली

राम लक्ष्मणांनी वरकळ यस्यें परिधान केले. भीतेनें पण वरकळ यस्यें उचळले. पण ती कशी तेसायची तिला कळलें नाही. फक्त खांयावर ठेवून ती उभी राहिली. तेव्हां रामानें हसत जवळ बसून तिच्या रेशमी साडीवरच ती गुंडाळून ध्यायला सांगितलें.

तें पाहून कौशल्या व सुमित्रा पुढें येऊन म्हणाल्या—“रामा ! बडिलांच्या बाजेनें तूं रामांत निधालास हें कळल ! पण सीतेला बरोबर जायची काय गरज ! तिच्या वनवास शेंपायचा नाही. तिला आमच्याजवळ ठेवून जा. तिच्याकडे पाहून तरी आम्ही नार दिवत वरुं !”

इतका वेळ बलिष्ठ मुनि काहीच बोलले नव्हते. ते पुढें येऊन म्हणाले—“तुं आपल्या हातांनीं सीतेला वरकळ यस्यें देतेस ! तुला जनाची नाही तर भग्याची तरी काही खबर आहे की नाही ! सीतेला राजांत पाठविण्यास तुला दुजोरा ! तिला राजांत कां पाठवतेस !”

“रामाचा राज्यानिषेक करणाची जी तयारी झाली आहे ती तयारी सीतेचा राज्यानिषेक करायला पुरी आहे, हे तुला कळलें नाही वाटतें ! सीतेला या वरकळ यस्येंची जरूर नाही. प्रजेच नव्हे तिच्या-

वरांचर वाहनें, कसें आनृपाणें दासदासी तिला जें हवे तें वनांत पाठवतां येईल.

“आजली तुला वाटत असैल कीं तूं राज्य मिळवून दिलेस म्हणून भरत तुझे सोडवे गाईल व आचार भावील. पण त्याचा स्वभाव मी ओळखतो. त्याला हें विरक्त पसंत पडणार नाही. एकाच बापाची ही मुले परस्परांविरुद्ध कधी उलटथार राहोंत.”

बलिष्ठ मुनि एवढें बोलून संप झाले. दशरथानें पाहिलें कीं, राजवाक्यासमोर प्रजेची गर्दी जमा झाली आहे. त्यांनीं सीतेला जवळ बोलावून म्हटलें—“वाळे !

तू का रानांत जाणार ! या वयांत मुनि पत्नीसारखीं वल्कल वस्त्रें धारण करून तुला कसें राहवेल मुली !” नंतर कैकेयीला म्हणाला—“नाहीं नाहीं ! सीता वल्कल वस्त्रें धारण करणार नाहीं.”

राम वडिलांना म्हणाला—“बाबा, आतां मी येतो !” आणि पायां पडून निघाला. दशरथानें सुमंत्राला जवळ बोलावले आणि म्हणाला—“मित्रा ! या सर्वांना रथांत बसवून गांवाबाहेर रानांत पोचवून दे.” आणि कौशल्याला बोलावून म्हणाला—“सीतेला चौदा वर्षे पुरतील इतक्या साळ्या व दागिने बरोबर दे !”

कौशल्या व सुमित्रा यांनी सीतेला सर्व दागिने घातले व म्हणाल्या—“वाळ ! तुझा पति आज गरीब झाला आहे. त्याची काळजी घे.” रामानें आपल्या वडिलांना व आईला नमस्कार केला. राम आईला म्हणाला—

“आई ! तूं माझी किंवा सीतेची अगदी काळजी करूं नकोस. चौदा वर्षे संपतांच मी परत येईन. तूं बाबांची मात्र काळजी घे. चौदा वर्षांचा काळ म्हणजे मोठा नाहीं. तो सुखांत जाईल.”

लक्ष्मणानें पण आपल्या आईला, कौशल्याला व वडिलांना नमस्कार केला. सुमित्रा त्याला म्हणाली—“वाळ ! रामच आतां तुझा पिता व सीताच तुझी माता. त्यांची सेवा हाच तुझा या पुढचा धर्म आहे ! अरण्यच अयोध्या आहे.”

तिघे बाहेर आले. सीतेला रामाबरोबर वनवासास जावला मिळाल्याचा इतका आनंद झाला की ती सर्वांच्या आर्धी रथांत जाऊन बसली. नंतर राम लक्ष्मण रथांत बसल्यावर सुमंत्रानें सीतेसाठीं राजानें दिलेलीं वस्त्राभूषणें आणि रामानें सांगितलेलीं शस्त्रां वगैरे ठेवलीं व रथ हांकला.

